

1838 KARAMAN ŞEHİR PLANI

Tozlu raflardaki koleksiyonların cömertçe internet ortamına taşınması, yüzyıllardır gün ışığı görmemiş belgelerin keşfedilmesini sağladı. Eskiden sadece uzmanların ve araştırmacıların iğneyle kuyu kazarcasına bin bir emekle ulaştığı birçok tarihi kaynak; şimdilerde sıradan internet okuyucusunun avuçlarının içinde. Açık erişim sistemiyle gelen bu hizmet, özellikle taşraya ait somut belgeleri sunması açısından çok önemlidir.

Bu kez; dünyanın en prestijli üniversitelerinden Yale Üniversitesi Kütüphanesi koleksiyonları içinden umulmadık bir belge ortaya çıktı. İlk bakışta yakın zamanlarda, 1950'lerde çizilmiş kanaati uyandıran plan, tamı tamına yüz seksen beş yıllık! 1838 yılında çizilen bu plan aslında bir topografik haritadır. Yani askeri dolayısıyla stratejik bir çizim. Üstelik bir yaprakta dört ayrı şehrin topografyası var. Karaman, Afyon, Kütahya ve Bursa'nın aynı kâğıda çizildiği bu şehir planının

Yale Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki katalog başlığı da Plan der Stadt **Karaman** und der Umgegend (Karaman Şehir Planı). Yani dört şehrin planının bulunduğu bu plan kataloğuna Karaman adı verilmiş.

Mevcut tespitlere göre Yale Üniversitesi Kütüphanesi koleksiyonları içinde ve 1838 yılında sadece Karaman, Bursa, Kütahya, Afyon'a bir de Konya adına şehir planı yapılmış olması hem planların gizemini arttırmakta hem de bu şehirleri özel kılmaktadır.

Şöyle ki, Osmanlı'da modern haritacılığın henüz başlamadığı, modern orduların kurulmadığı bir dönemde Karaman adına modern bir plan yapılmış olması; Karaman şehir planının önemini kat kat arttırmaktadır.

Ancak bir sorun var. Aralarında ortak bağ kurmanın olanaksız olduğu bu dört şehir aynı kâğıtta nasıl bir araya gelmiş? Coğrafik ve kültürel bakımdan birbirlerine

Yusuf YILDIRIM

yakın sayılabilecek Bursa, Kütahya ve Afyon'un aynı sayfada gösterilmesi anlaşılabilir iken bunların dışında kalan Karaman'ın bu şehirlerle aynı sayfada gösterilmesi akıl mantıkla açıklanabilir olmaktan ötedir. Ayrıca, tespitlere göre Anadolu'da niçin diğer şehirlere değil de bu dört şehre topografik Planın çıkarıldığı bir başka soru.

Durum görünenden, sanıldan çok daha farklı. Dört şehrin bir yaprakta bir araya gelmesinde farklı bir etken işlemiş.

Bu yazıda, ilk kez yayınlanacak 1838 tarihli Karaman Şehir Planı'nın yapılma öyküsü kısaca anlatılacak, devamında genel tanımlaması yapıp sonrasında planın ve plana giren öğelerin irdelemesi, değerlendirmesi yapılacaktır.

Anlatımda bu plan için hem topografik harita hem de şehir planı adları değişerek kullanılmaktadır.

Topografik harita

Topografik haritalar, yeryüzünün tamamının ya da bir parçasının doğal ya da beşerî öğelerini belirli bir ölçek boyutunda bir düzlem üzerinde eş yükselti eğrileri ile gösterdiği için aynı zamanda tarihi kaynak niteliğindedir. Diğer haritalardan farklı olarak bir arazinin yüksekliğini, eş yükselti eğrilerini, dağlarını, vadilerini, sırtlarını, boyunlarını, su bölümü çizgilerini, uçurumları, nirenge noktalarını iki boyutlu bir düzlemde göstererek, üç boyutlu olarak düşünmemizi sağlar.

Günümüzde her türlü ölçekte yapılan topografik haritalar, başta askeriye, mimarlık, yer bilim ve inşaatçılık gibi sektörlerde kullanılmaktadır.

1838 tarihli Karaman şehir planının genel tanımı

Yale Üniversitesi Kütüphanesi koleksiyonları içinde Anadolu şehirleri için bu dönemde yapılmış biri Konya,⁽¹⁾ diğeri Karaman⁽²⁾ olmak üzere iki adet şehir planı tespit edilmiştir. Konya şehir planı müstakil iken, Karaman şehir planının bulunduğu kâğıtta ayrıca Bursa, Kütahya ve Afyon şehir planları da vardır. Planların yapım tarihi 1838 yılıdır. Topografik olmasına bağlı olarak hem beşerî hem de coğrafik öğeler barındırmaktadır. Böylece ilgili şehirlerin o günkü sınırlarını, şehirlerin bağlantı yollarını, tarihi eserlerini ve doğal yapılarını da gösterdiği için bu haritalar, döneminin doğrudan tanıklarındır.

Karaman şehir planı, Yale Üniversitesi, Beinecke Rare Book and Manuscript Library el yazmaları koleksiyonları içinde 501 K14 1838 arama koduyla kayıtlıdır. 1838 yılında Fischer adlı bir subay tarafından çizilen harita, Berlin'de Simon Schropp & Co. adlı bir şirket tarafından yayınlanmıştır. 16x21 cm ölçülerinde bir sayfaya dört şehir planı olarak çizilen Planın ölçeği 1/25.000; dili Almancadır.

Planları çizen Prusyalı Subay Fischer

Planın çizilme amacını anlayabilmenin yolu, onu çizen ve planın sağ alt köşesine adını yazan Fischer'ı tanımaktan geçmektedir. Fischer, Osmanlı'nın modern

(1) Fischer, *Plan der Stadt Karaman und der Umgegend*. Simon Schropp & Co., 1838 Berlin, Beinecke Rare Book and Manuscript Library, 501 K83 1838, BRBL_00276, Yale University Library, <https://collections.library.yale.edu/catalog/15506322>

(2) Fischer, *Plan der Stadt Karaman und der Umgegend*, Simon Schropp & Co., 1838 Berlin, Beinecke Rare Book and Manuscript Library, 501 K14 1838, BRBL_00276, Yale University Library, <https://collections.library.yale.edu/catalog/15506321>

ordu kurma çalışmaları aşamasında II. Mahmut'un Prusya Kralı III. Friedrich'ten istediği ve ünlü komutan Moltke'ye bağlı subaylardan biridir. 27 ya da 28 Ağustos 1837'de üçü de yüzbaşı olan Fischer, von Vincke, von Müblbach adlı askerler; İstanbul'a gelir.⁽³⁾ Moltke, Osmanlı ordusundaki görevlerini; "Bizim işimiz, eski ve biraz paslanmış palayı, kullanabileceği olasılığına karşı istendiği kadar iyi ve alafranga yapabilmektir." sözleriyle açıklar.⁽⁴⁾ Moltke ve kendisine bağlı subaylar, modern Osmanlı ordusunun kurulması faaliyetleri yanında topografik haritaların da alınmasına çalışmıştır.⁽⁵⁾

Ancak bu bilgiler, Karaman, Bursa, Kütahya, Afyon ve Konya şehir haritalarının alınma sebebini tek başına açıklamaz. Bu şehirleri, topografik haritaları alınacak kadar özel kılan ise o dönem ki, 1831-1833 Osmanlı-Mısır Savaşı'nda Kavalalı İbrahim Paşa'nın Osmanlı Ordusu'nu yenip Kütahya'ya ilerlemesi etkindir. Her ne kadar antlaşma sağlansa da Osmanlı ile Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa arasındaki mücadeleye 1843 yılına kadar sürmüştür. Bu savaşlardan en önemlisi ve kritiği 1832 Konya Muharebesi'dir. Osmanlı Ordusu'nun başındaki Reşit Mehmet Paşa o küçük hatayı yapmasa, bir an için savaşı kazandığı düşüncesiyle cepheye düşman tarafına geçip esir düşmese, belki Mısır'daki Kavalalı hanedanı erken bitecekti. Kavalalı

lı İbrahim Paşa'nın Konya Muharebesi'ni kazanıp Kütahya'ya kadar ilerlemesi, hem Kavalalı hanedanının Mısır'daki yerini pekiştirmiş hem de Osmanlı Devleti'nin modern ordu ihtiyacını tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermiştir.⁽⁶⁾

Kavalalı İbrahim Paşa'nın bu savaştaki ilerleme güzergahını iyi bilen Moltke, emrindeki subaylardan Fischer'a olası bir savaşa hazırlık ve savunma kapsamında Karaman, Kütahya, Konya, Bursa ve Afyon'u tanımaya yönelik haritalar çizdirmiştir.

1838 tarihli Karaman Şehir Planı

Fischer, Karaman şehir planını, yaklaşık beş-yedi km şehrin çevresini gösterecek genişlikte hazırlamıştır. Haritaya alınan ögeler ise tepeler, göller, eğimli yerler, yüksek düzlükler, dere ve çaylar, ova, çiftlik, köprüler, yollar, dış, orta ve iç kale, şehrin giriş kapıları, mezarlıklar, çeşmeler, tarla ve bahçeler, şehir, camiler, höyüklerdir.

Planda kullanılan sembol ve işaretler

Ağaçlar, küçük ağaç.

Bahçe, ağaç ve kısa çizgi taralı alanlar.

Camiler; siyah küçük dikdörtgen.

Çeşme, siyah küçük yuvarlak.

Çiftlikler, ağaç ve kısa çizgi taralı alanlar.

Eğimli araziler, dikey kesik çizgilerle taralı alanlar.

(3) Jehuda L. Wallace, *Bir Askeri Yardımın Anatomisi*, Çev. Em. Tuğg. Fahri Çeliker, Gnkur. Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Bşk. Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara 1985, s. 14

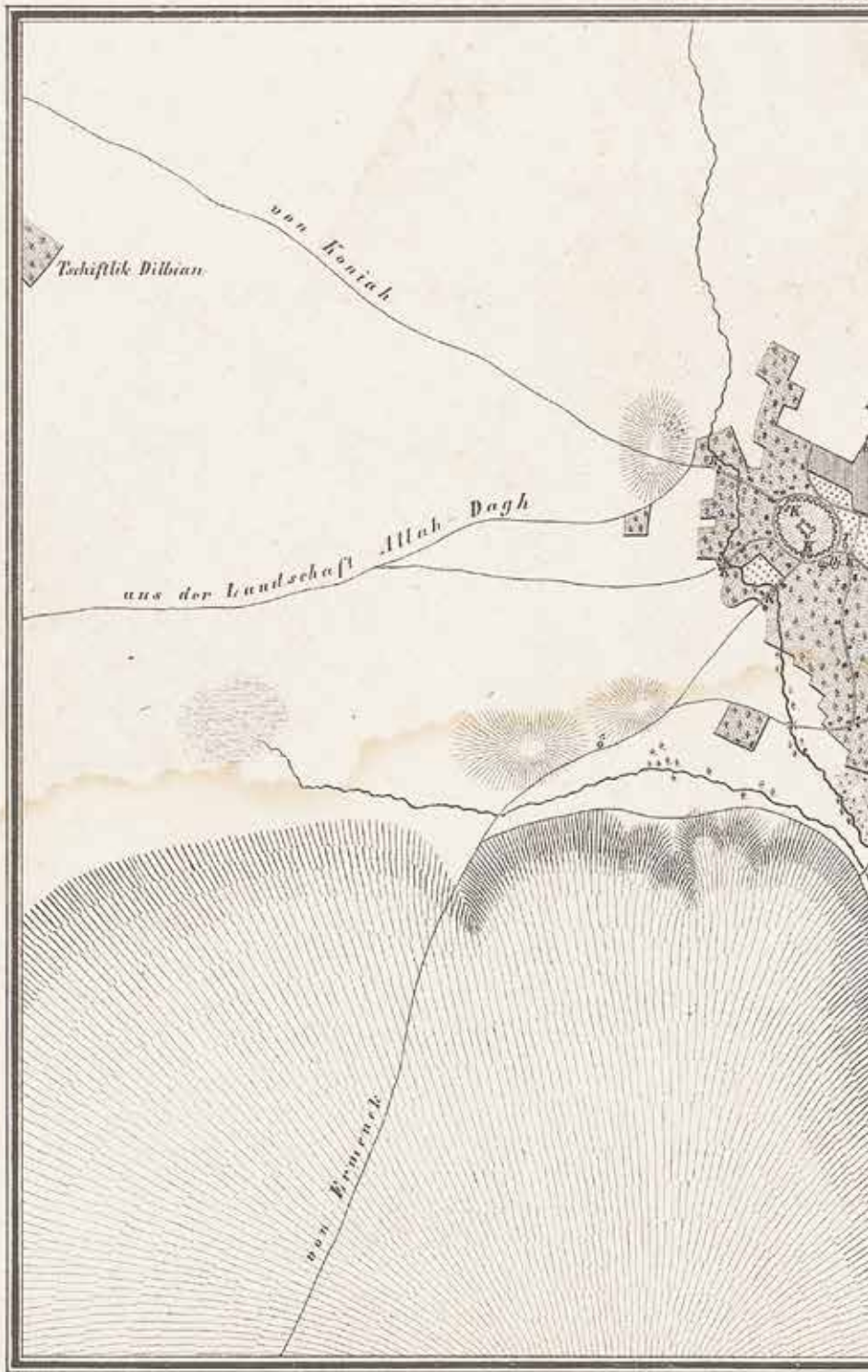
(4) Jehuda, a.g.e. s. 15

(5) Ali Rıza Şimşek, *Osmanlı Ordusunda 18. ve 19. Yüzyıllarda Yapılan İslahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Yabancı Uzmanların Rolü*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 173 naklen; Veli Yılmaz, *Birinci Dünya Harbi'nde Türk - Alman İttifakı ve Askeri Yardımlar*, Cem Yayınevi, İstanbul 1993, s. 34

(6) Salih Kış, Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Anadolu Harekâtı ve Konya Muharebesi, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2010, S 23, s. 145-153, <https://dergipark.org.tr/pub/sefadi-sue/16462/171764>

PLAN DER STADT KARAHIA

Nord

Erklärung der Zeichen.

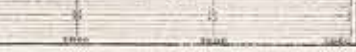
Dj. H. Moschee Ruine.
K. Kapu (Thor)

Maasstab 30000 der Natur von 50

den.

00 Arschinen oder Genou, Schritten.

Erklärung der Zeichen.

T. Türbe (Grabmahl v. Fürsten od. Heiligen)
F. Fontaine.

Göl ya da bataklıklar, nokta, kısa ve silik çizgilerle bezeli geniş daireler.

Harabe camiler, beyaz küçük simetrik dikdörtgen.

Höyük, bir merkezden 360° açıyla dağılmış dikey çizgiler.

Irmaklar, kıvrımlı uzun çizgiler.

Kale, kalın zigzaglı şekil.

Mezar taşları, küçük artı.

Mezarlıklar, artı biçiminde mezar taşlarıyla bezeli alanlar.

Ova, düz beyaz alanlar.

Şehir kapıları, “küçük o” büyüklüğünde halka.

Türbeler, “büyük O” büyüklüğünde çember.

Yollar, büyük düz çizgiler.

Köprüler, paralel kenarlar.

Şehir kapıları, simetrik büyük nokta.

Sur duvarları, küçük halkalarla bağlanmış kalın uzun çizgiler.

Planın kısaltmaları

F, fontaine, çeşme.

T, türbe.

Dj. R., harabe cami.

K. Kapı.

1838 tarihli Karaman Şehir Planı'ndaki doğal öğeler

Karaman topografik haritasında gösterilen doğal öğeler, ova, eğimli arazi, yüksek düzlükler, ırmak, düşük yükselteli tepeler, göllerdir.

Göller

Şehir içi ve dışında üç yer, göl olarak gösterilmiştir. Bunlardan sadece Çavuş Gölü adlandırılmıştır. Çavuş Gölü'nün haritadaki yazımı, “Tschulü”, okunuşu “çülü”

biçimindedir. Fischer'ın “Çavuş Gölü”nü tam telaffuz edemeyerek sesleri düşmüş biçimde yazdığı öngörülebilir.

Göllerden ikincisi ise şehrin tam içinde bir bölgedir. Bugün de halen “Gölyeri” diye adlandırılan bölge; Gölyeri, Siyahser Camii, Mehmet Bey İlkokulu, Fatih Lisesi, Zeyve Sultan Türbesi sınırları içerisindeki geniş bir alanı kaplamaktadır.

Üçüncü göl ise Deliçay Köprüsü'ne yakın bir yerdeki alandır. Burasına dair şimdiye kadar sözlü ya da yazılı hiçbir bilgi tespit edilememiştir. Irmaklar konusunda da değinildiği üzere bu göle, Gödet Irmağı'ndan gelen bir kol dökmektedir.

Irmaklar

Planın bize verdiği önemli bilgilerden biri de Karaman'a gelen ırmak ve kollarına aittir. Bu harita Gödet Irmağı'nın ve kollarının şehre giren ve şehirden geçen güzergahını bize göstermektedir. Gödet Irmağı, 37.147x33.230 koordinatlarına yakın bir noktadan üç ana kola ayrılmaktadır. Bu üç kolun ayrılma noktası, Beyazkent Mahallesi ile Çarşamba Pazarı'nın arka sırtlarına düşen bir yerdir.

Görüldüğü üzere Gödet Irmağı'nın yukarı giden kolu, Beyaz Kent Mahallesi'nin arka sırtlarından Vali Konağı'na ulaşmakta oradan aldığı bir kıvrım ile Karaman Ticaret Odasının bulunduğu vadiye girip çıktıktan sonra Karaman Valiliğinin bulunduğu çukura inmektedir. Buradan Paşa Camii, Ağa Camii Ketane Camii, Kavaklı Yol yönünde akıp sonra da ovaya çıkıp Çavuş Gölü'ne dökülmektedir.

Irmağın ana kolu ise Höyük, Karadeğirmen, Gazalpa Mezarlı-

ğı, Emekseven güzergahında ova-ya çıkarak buradan devam etmektedir.

Asıl ilginç olan ise hiç bilinmeyen bir üçüncü kol haritada görülmektedir. Şimdiye kadar kimse- nin bilmediği ve sözünü etmediği, sözlü ya da yazılı kaynaklarda geçmeyen bu üçüncü kol, karşı eğimli araziye (Mersin Yolu) geçmekte, Hamza Zindanı ve Dağ Otel'i'nin alt taraflarına ulaşmakta, buradan Şarözü mevkinde düzlüğe inmektedir. Alay ve Cezaevinin kenarından geçerek arkada bir göle dökülmektedir. Bu göl Delicay Köprüsü'ne de yakın bir noktadadır.

Ova

Ova, düz ve beyaz renkte olduğu için en anlaşılır alanlardır. Buna göre şehrin kuzey, doğu ve güneyindeki beyaz alanların tamamı ovadır.

Tepeler

Şehrin çevresinde beş adet tepe gösterilmiştir. Bu tepelerden ikisi Kurtderesi köyü yolu üzerindedir. Bugün bu iki tepe üzerinde Alay ve Cezaevi bulunmaktadır. Diğer tepeler ise höyük olduğu için höyük konusu içinde anlatılacaktır.

Yüksek düzlükler ve eğimli arazi

Sık kırılmış çizgilerle taralı dar alanlar, eğimli yüzeyleri göstermektedir. Bu çizgilerin devamında olan düzenli kırılmış çizgilerle taranmış alanlar da yüksek düzlükleri göstermektedir. Buna göre Türk Dünyası Parkı, Dağ Otel'i ve arkasındaki alan, yine Yunuskent, Vali Konağı, Şehir Mezarlığı'nın güneyine düşen alanlar, düz ve engebeli araziye göstermektedir.

1838 tarihli Karaman Şehir Planı'ndaki beşeri unsurlar

Ağaçlar

Haritada dere kenarları, çiftlik ve bahçelerin bulunduğu alanlarda ağaçlar gösterilmiştir. Dere, ırmak kenarında tekli ya da gruplar halinde gösterilen ağaçlar, çiftlik ve bahçelerde seyrek düzende sıralı gösterilmiştir.

Bahçeler

Plana göre 1838 yılında şehrin batı, kuzeydoğu, güney ve güneydoğu bölümleri tamamen bahçelerden oluşmaktadır. Diğer bir deyişle bu bahçelerin olduğu alanda bugün beş mahalle; Hisar, Alacasuluk (Hecceler semti), Çeltek, Mehmet Bey, İmaret mahalleleri vardır. Bahçe alanlarının sınırları; kuzeyden Hecceler, Ağalar Harmanı, batıdan Akyokuş (Otogar), Karayolları, güneyden Gazalpa, Şeyh Ali Semerkandi, Camii, Karadeğirmen, doğudan Boklubent, Höyük, Karabaş Veli (Siyahser), kuzeyden Şer Ali Kavşağı, Çeşmeli Kilise altındaki dış kale surları, İmaret, Kızlar Türbesi ve kaledir.

Bu büyük bahçe alanları dışında müstakil gösterilen bahçeler de vardır.

Gazi İlkokulu, Alpaslan Türkeş Parkı (Eski Hal), Öğretmenevi hatındaki bölge şehirden bağımsız bahçe alanlarıdır.

Karadeğirmen ile Cezaevi arasındaki büyük bir dikdörtgensel alan da müstakil bahçedir.

Akyokuş'un (Otogar) güneyinde bir bölge müstakil bahçedir.

Plana göre Şamkapı'dan ve Paşa Camii üstündeki kapıdan çıkan yolun birleştiği ve Karataş mevkinde devam eden yolun üzerinde müs-

takil bir bahçe vardır. Burası günümüzde 19 Mayıs İlkokulunun güneyine düşen bir alandır.

Plan, bahçelerdeki ağaç türleri hakkında bilgi vermemektedir. Kaynaklar ışığında bu sorunun cevabına yaklaşılabılır. Evliya Çelebi, “*Tatlı suyuyla ve temiz havasıyla Karaman’ın insanı güzel, yakışıklı ve meşhurdur, buradaki güzel bağ ve bahçelerin şöhreti cihani tutmuştur.*”⁽⁷⁾ sözleriyle 1671 yılındaki Karaman’ı betimlemektedir. Evliya Çelebi’nin betimlediği Karaman’ı ispatlarcasına Edmond Davis’in sulu boya resmi, 1874 Karaman panoramasında, Karaman bahçeden bir şehir görünümündedir.⁽⁸⁾ Ağaçların net tür olduğunu kestirmek zor olsa da Karaman’ın 19. yy’da hatta daha öncesinde nasıl bir yoğun yeşil dokuya sahip olduğunu bu resim fazlasıyla göstermektedir.

Şu da kesin ki, Höyük, Emekseven arasındaki bölge, yeşil dokusunu 1990’lara kadar azalarak da olsa getirebilmiştir. Bu bölgedeki bahçelerde fındık, ceviz, elma, kavak, kayısı, erik, kavak, söğüt, iğde, dut yetiştirilmiştir. Şaşılabilir ama bir zamanlar bu yeşil doku içinde fındık ağaçları da vardı. Emir Musa Medresesi harabesi yakınlarındaki bahçelerde yetişen tek tük de olsa o fındık ağaçlarına çocukluğumda yetiştim. Yine Remzi Tartan da Hacı Sami Tartan’ın Karadeğirmen’deki bahçesinde fındık ağaçları olduğunu söylüyor.

Çiftlik

(7) Özgün metin: Ve âbi havasının letafetinden mahbub ve mahbubesi meşhurdur ve bağ ve bağçesi cihani tutmuşdur.

Evliya Çelebi, *Seyahatname*, C 9, Devlet Basımevi, 1933, s 314

(8) Yusuf Yıldırım, 1874 Karaman panoraması, *Karaman’da Uyanış gazetesi*, <https://www.karaman-dauyanis.com/yazarlar/yusuf-yildirim/1874-karaman-panoraması/1910/>, 29 Ocak 2021, 13:27, ET: 29/01/2021

Plana bir yer çiftlik olarak girmiştir. Burası şimdi bir köy olan Dilbiyen Çiftliği’dir. Yine Çavuş Gölü ile şehir arasındaki yeşillik bir alan da çiftlik olabilir.

Şehir

Planın verdiği en önemli bilgilerden biri de şehrin yerleştiği alan ve şehrin sınırlarıdır. Günümüzden bakınca; “*Bu kadarcık mıymış Karaman?*” dedirtecek biçimde küçük ve dar bir alandır şehir. Dikey çizgilerler taraklanmış olarak işaretlenen şehir, Kale ile Paşa Camii arasındaki bölgededir. Kale, Hecceler, Hacı Beyler Camii, Yeni Minare Camii, Yunus Emre Camii, Şamkapı, Kavaklı Yol, Hoca Mahmut Camii, Demir Gömlek Türbesi, Paşa Camii, Şer Ali Kavşağı, Topucak Mahallesi, Parmaklı Camii, İbrahim Bey İmareti, Aktekke Camii ve yine kale, şehrin o zamanki yerleşme sınırlarını çizer.

Fischer, şehir çiziminde yollar ve tarihi eserler dışında ayrıntıya girmez. Şehrin mahalleleri, sokakları, hanelerine dair bir doku oluşturmamıştır.

Tarihi Eserler

Tarihi Camiler

Planda beş adet cami işaretlenmiştir. Bunlar Aktekke Camii (Tadidje (?) Djami), Yeni Minare Camii (Jeni Djami), Ağa Camii, Paşa Camii, Karabaş (Siyahser) Camii’dir. Planda iki adet Jeni Djami, (Yeni Cami) gösterilmektedir. Oysa şehrin güney doğusunda gösterilen ikinci Jeni Djami, Karabaş Veli Camii’dir. Fischer, muhtemelen notlarını karıştırmış ve Siyahser Camii’ni de Yeni Cami olarak adlandırmıştır. Ölçümleri sahada yapmış olsa da yerlerin adlandırılmalarını masa başında yapmış ol-

malıdır.

Harap eserler

Planda harap eserler adı altında, Emir Musa Mescid-Medresesi ile İbrahim Bey İmaretini gösterilmiştir. Her ikisi de harabe cami "Dj. R" işaretlenmiştir. Buradan 1838 yılında tespit edilse de çok daha önceleri, 1700'lerin içinde bu tarihi eserlerin harap duruma düştüğü anlaşılabilir. Evliya Çelebi, *Se-yahatname*'de Karamanoğlu İbrahim Bey İmaretini'nin "*ayende ve revendeye nimet mebzul eden has amm bir imaret (gelene ve gidene, halka, ileri geleneklere yemek verilen bir imaret)*"⁽⁹⁾ olduğundan söz eder. Buna göre 17. yy sonlarında İbrahim Bey İmaretini çalışır ve hizmet verir durumdadır.

Çeşme

Planda sadece iki yerin çeşme olarak işaretlendiği görülmektedir. Bunlardan birisi Şehir Mezarlığı'nın kuzeyinde ve hemen arkasında bir noktadır. Diğerisi ise Ağa Camii alt tarafındadır. O tarihlerde Karaman'da 50'yi aşkın çeşme olduğu düşünülürse Fischer'ın diğer çeşmeleri işaretlemeye gerek görmediği anlaşılabilir.

Höyük

Planda üç höyük, doğal tepelik gibi işaretlenmiştir. Bunlardan biri Akyokuş, bugünkü otogardır. Diğerisi Höyük, Gavurlar Höyüğü adıyla bilinen Boklubent'in üstünde, Dağ Otelinin karşısına düşen höyüktür. Höyük olduğu değerlendirilen üçüncü yer ise Ereğli Yolu üzerinde BİFA'nın arkasına düşen bir yerdir. Günümüzde böyle bir tepe yoktur ya da tarla yapıp sürüldüğü için düzleşmiştir.

1838 Karaman Şehir Planı'nı beraber incelediğimiz Remzi Tartan; "*Hecceler'den 2 km, İbrahim Bey İlköğretim Okulundan 700 m kadar ileride solda bir alanda bulunan Gündürekümü Höyüğü'nün planda yer bulmamasına şaşırıldığını*" söyledi. Fischer'ın mutlaka gördüğü bu höyüğü plana almaması keyfi olamaz, ancak stratejik bir durumla açıklanabilir.

Kale

Planın bize verdiği çok önemli bilgilerden biri de Karaman iç, orta ve dış kaleleridir. Evliya Çelebi'nin verdiği kale bilgileri⁽¹⁰⁾ ile bu çizimde gösterilen kale birbirini tamamlamaktadır. Ayrıca Evliya Çelebi'nin verdiği bilgiler üzerinden açıkladığım Karaman dış kalesi ve dış kale kapılarının bulunduğu noktalar tamı tamına doğru çıkmıştır. O yazımda dış kalenin Emir Musa Camii yakınlarından geçmesi gerektiği, Hacı Beyler Camii civarında Parmak Kapı olabileceği, Kör Souk Kapısı'nın Emekseven Köprüsü civarında olabileceği değerlendirilmiştir.⁽¹¹⁾ Bu plan da aynı yerlerde Karaman dış kalesini ve dış kale kapılarını göstermektedir.

İç kale

Planda Karaman kalesi yarı stilize yarı gerçek biçimde çizilerek altı burç ile gösterilmiştir.

Orta kale

Plandaki dikkat çekici çizimlerden biri de orta kaledir. Günümüze sadece güney ve batısındaki sur ve burç parçaları gelebilen, 1990'larda kuzey ve doğu sur parçaları yok edilen orta kale, planda tüm burç ve surlarıyla sağlam biçimde çizil-

(10) Evliya Çelebi, *a.g.e.*, s 312-315

(11) Yusuf Yıldırım, Karaman'da Kapılar, Karaman'ın Kapıları, *İmaret*, Yıl 9, Sayı 21, Mayıs 2018, s. 21-25

(9) Evliya Çelebi, *a.g.e.*, s 313

miştir. Üstelik güneyindeki Pazar Kapısı ile batısındaki Yol Kapısı da gösterilmiştir.

Dış kale

Planı önemli ve özel kılan bir başka özelliği ise dış kaleyi somutlamasıdır. Tarihte Karaman Kalesi hakkında ilk ayrıntılı bilgiyi veren Evliya Çelebi, *Seyahatname*'de dış kaleyi tanımlarken kullandığı "havalesiz" ifadesi bu plan ile tam yerine oturmaktadır. Havale'nin "*Bir arsanın etrâfını çevirmek için yapılan çit veya tahta perde*", "*Görünüşü haddinden fazla yüksek olan yük veya kütle*"; "*Bir kalenin içini görebilecek yükseklikteki yer veya belli bir yeri görebilecek mevki ve yükseklikte yapılmış kale*." gibi kaleyle ilgili anlamları⁽¹²⁾ vardır. Buradan "havalesiz" ifadesiyle kale duvarlarının ya olmadığı ya da yüksek olmadığı anlamları çıkar. Plana göre de belirli bölgelerde dış kalenin duvarları devam ederken diğer yerlerde sadece dış kalenin kapısı vardır. Buna göre Evliya Çelebi'nin gördüğü ve anlattığı dış kale; bazı yerlerinde duvarsız bazı yerlerinde de duvarları yüksek olmayan bir kale-dir.

Planda dış kale, uzun çizgi üzerinde küçük halkalar biçiminde işaretlenmiştir. Uzun çizgiler surları, küçük halkalar burçları temsil etmektedir. Buna göre şehrin güneyinde İbrahim Bey İmaret'inden başlayarak Parmaklı Cami, Şerali Kavşağı'na, doğuda Paşa Camii, Demir Gömlek, Hoca Mahmut, Şam Şamkapı, Yunus Emre Camii'ne, kuzeyde Yeni Minare Camii, Hacı Beyler Camii ve Heceler'e kadar olan hatta, dış kalenin sur, burç ve kapıları vardır.

Dış kale hakkında yeni bir bilgi,

(12) İlhan Ayverdi, havale, *Kubbealtı Lugati, lugatim.com*, <http://lugatim.com/s/havale>, E:T: 12/082023

Eski Karaman belediye başkanlarından Yaşar Evcen Bey'den geldi. 1990'larda Türk Dil Parkı'nı yaparken parkın Yunus Emre'yi gören tarafında dış kaleye ait temel duvarlarının çıktığı bilgisini verdi.

Karaman dış kalesi ve kapılarına dair Evliya Çelebi,⁽¹³⁾ İbrahim Hakkı Konyalı,⁽¹⁴⁾ Yusuf Yıldırım,⁽¹⁵⁾ ve Osman Gümüşçü⁽¹⁶⁾ tarafından ayrıntılı çalışmalar yapılmıştır.

Köprüler

Planda dokuz adet köprü işaretlenmiştir. Köprüler stratejik geçiş noktaları olduğu için ayrıntılı işaretlenmiş gibi görünmektedir. Köprülerin gösterilmesinde ters köşeli paranteze benzer bir işaret "[" kullanılmıştır.

Köprülerden ilki Gödet Irmağı'nın üç kola ayrıldığı bölgededir. Yaklaşık 37.14x33.23 koordinatlarındadır.

İkinci köprü, Gödet Irmağı'ndan ayrılarak Mersin Yolu'na paralel devam eden kolun üzerindedir. 37.146x33.222 yaklaşık koordinatlarındaki bu köprünün bağladığı yolu, Fischer Sinanlı Manzarası (Landschaft Sinanlı) adıyla vermiştir.

Üç kola ayrıldığı noktanın aşığındaki boğazın ortasında, 37.154x33.224 yaklaşık koordinatlarında ırmağın iki kolu üzerinde, yan yana iki köprü vardır.

Beşinci köprü ise Höyük'ün (Gavurlar Höyüğü) hemen doğusundadır.

Altıncı köprü ise halen aynı mevki ile anılan Karadeğirmen'dir.

(13) Evliya Çelebi, *a.g.e.*, s 311-314

(14) İbrahim Hakkı Konyalı, *Karaman Tarihi*, Baha Matbaası, İstanbul 1967, s. 166-167

(15) Yusuf Yıldırım, *a.g.m.*, s. 21-25

(16) Osman Gümüşçü, XVI. Yüzyıl Larende (Karaman) Kazasında Yerleşme ve Nüfus, TTK Yayınları, Ankara 2001

Karaman Belediyesi 20 yıl kadar önce altını doldurmuş, üzerini kapatmış, düz yol yapmıştır.

Yedinci köprü yine bilinen bir köprü, Gazalpa Köprüsü'dür. Karaman Belediyesi yine geçmiş yıllarda bunun altını doldurmuş üzerini asfalt ile düzlemiştir.

Sekizinci köprü sadece o bölgede oturanların bildiği bir köprü idi. Bu köprü Gazalpa Mezarlığı'nın batı tarafında idi. Küçük, estetik bir köprü idi. 12-13 yıl öncesine kadar duruyordu. Yol genişletme ve asfaltlama çalışmalarına kurban gitmiş gibi görünüyor.

Dokuzuncu köprü ise Emekseven Köprüsü'dür. Yine Karaman Belediyesince 30 yıl kadar önce altı doldurulmuş, üstü kavşak noktası haline getirilmiştir.

Mezarlıklar

Fischer'in planda işaretlediği ilginç alanlardan biri de mezarlıklardır. Plan üzerinden öğrendiğimiz kadarıyla belki Osmanlı döneminde yok olmuş mezarlıklar planda görülmektedir. Fischer, mezarlık alanları, "+" işaretliyle taralı göstermiştir.

Plana giren mezarlıklar, Şehir Mezarlığı, Gazalpa Mezarlığı, Hatuniye-Kale Mezarlığı, Höyük ve Akyokuş (Otogar) üzeri mezarlıklardır.

Bunlardan Gazalpa Mezarlığı, bugünkü alanı ile hemen hemen aynı sınırlardadır.

Plana göre Şehir Mezarlığı'nın eski Musalla, Kavaklı Yol, Cumartesi Pazarı'nın üst tarafı, Adliye, Sağlık İl Müdürlüğü, Yeşil Cami, Karaman Belediyesi sınırları arasındaki alanı kaplamaktaydı. Mezarlığın o zamanki alanı, 37.180x33.221, 3 7 . 1 8 6 9 x 3 3 . 2 2 7 ,

37.186x33.231,37.177x 33.226 yaklaşık koordinatları arasındaki bölgedir.

Şehir Mezarlığı ise plandaki alanını 1957 yılına kadar korumuştur. Karamanlı 40'lı ve 50'li yıllarda doğanlardan görenlerin tamamı Karaman Belediyesi, Türk Dil Parkı, Eski Sanayi, Cumartesi Pazarı alanının mezarlık olduğunu bilmektedir. Yine Yeni Mahalleli 1950 doğumlular, eski Pazartesi Pazarı bugünkü Yeşil Cami'den 19 Mayıs İlkokuluna kadar olan bölgede mezarlık alanlar olduğunu söylemektedir. Çocukluğu burada geçen Osman Nuri Koçak zaman zaman buradaki mezarlık alandan anlatır. Suat Sözer babasından duyduğu kadarıyla Karaman Belediyesi önündeki alanda Ermeni mezar taşları olduğundan söz ediyor. Talat Duru Amca vefatından önceki konuşmalarda, Türk: Dil Parkı önündeki yolun mezarlık olduğunu söyler. Nazım Boynukalın da bu bilgiyi teyit etmiştir. Mezarlık, 1957 yılında yapılan çevre duvarı ile bugünkü alanına çekilmiştir. Karaman küçük sanayiinin, Mümine Hatun İlkokulunun, Karaman İmam Hatip Lisesinin, Ticaret Lisesinin, mezbahane buzhanenin ve yeni iskân alanlarının oluşturulmasıyla 1960'lardan itibaren geniş mezarlık alanları ortadan kalkmaya başlamıştır.

Günümüze gelemeyen mezarlıklardan biri de Kale Hatuniye Mezarlığı'dır. Plana göre kalenin doğu ucunda iki ayrı alanda mezarlık vardır. Yine şimdi Millet Bahçesi'ne dönüştürülen alanın tamamı 1972 yılına kadar mezarlık idi. Hatuniye Mezarlığı; 1954'te Kale İlkokulunun, 1972'de Anafartalar Ortaokulunun yapılmasıyla tamamen orta-

dan kalkmıştır.⁽¹⁷⁾ Kalenin doğusundaki işaretli mezarlığı kimse hatırlamamaktadır.

Planda mezarlık alan gösterilen dikkat çekici iki yer daha vardır. Bunlardan biri, Höyük'tür. Gavurlar Höyüğü denilen bu höyüğün her tarafı mezar taşı ile (+) işaretlenmiştir. Yine Akyokuş'un (Otogar) doğu tarafından küçük bir alan mezarlık alan olarak işaretlenmiştir. Burada bir soru akla geliyor. Akyokuş da eski bir höyük olduğu için acaba her iki höyük aynı zamanda Hristiyan mezarlığı mıydı? Çünkü zaten Müslümanlar, şehir içindeki kendi mezarlıklarına definlerini yapıyorlardı.

Türbeler

Planda beş adet türbe, "T" kısaltması ve büyük siyah yuvarlak işaret ile gösterilmiştir. Bunlardan ilki, kalenin güneyinde, Kızlar Türbesi adı ile de bilinen Aladdin Bey Türbesi'dir. İkincisi İbrahim Bey İmareti yanında İbrahim Bey Türbesi'dir. Üçüncüsü Siyahser Camii yanında Siyahser Sultan (Karabaş Veli) Türbesi'dir. Dördüncüsü Ağa Camii paralelinde gösterilen bir türbedir. Bu türbe muhtemelen Halil Efendi Türbesi'dir. Beşincisi ise Şehir Mezarlığı'nda Kızlar Türbesi'dir.

Şehrin kapıları

Plana dikkatlice bakıldığında, şehrin kapılarının atlanmadan işaretlendiği görülür. Fischer, Planda toplam 15 kapıyı "K" kısaltmasıyla işaretlemiştir. Kapılar için karşılıklı iki büyük nokta "● ●" kullanmıştır.

Bu kapılardan iki adeti, Orta

Kale'dedir. Kaynaklarda belirtilmesine göre Orta Kale'nin güneyindeki kapının adının Pazar Kapısı, batısındaki kapının adının, Yol Kapısı⁽¹⁸⁾ olduğu biliniyordu. Fischer'in planı, bu kapıların yerini, tam olarak göstermiş, teyit etmiştir.

Yine plan üzerinden değerlendirildiğinde Karaman'ın 1838 yılında 13 adet şehir kapısı vardır. Bunlardan 8'nin dış kale kapısı olduğu kesindir. Kuzeyden ilk kapı, Heceler'den şehrin girişidir. Dış kale işaretlemesi görülmemektedir. Doğu yönünde ikinci kapı ise Gazi İlkokuluna yakın bir noktada, bir dış kale kapısıdır. Parmak Kapı olma ihtimali yüksektir. Üçüncü kapı ise yine dış kale kapısı olup Yeni Minare Camii altı tarafına denk düşmektedir. Burası Porsuk Kapı olmalıdır. Dördüncü kapı ise şehrin kuzey doğu köşesinde Yunus Emre Camii'nin alt taraflarında yine bir dış kale kapısıdır. Beşinci kapı ise şehrin doğusunda Şamkapı'dır, Şamkapı semti de adını bu kapıdan almaktadır. Altıncı kapı da yine şehrin doğusunda, Hoca Mahmut Camii ile Halil Efendi camileri arasında bir noktadadır ve dış kale kapısıdır. Yine bir dış kale kapısı olan yedinci kapı, Paşa Camii'nin üst taraflarına düşmektedir. Elmedin Kapısı burası olmalıdır. Sekizinci kapı ise Siyahser Camii tarafındadır, Tekke Kapısı da burası olmalıdır. Dokuzuncu kapı da bir dış kale kapısı olup Paşa Camii alt taraflarında, Şerahi Kavşağı'ndan biraz içeride bir noktadır. Burası kuvvetle muhtemel halen dış kalenin bir burç ve duvar parçaları

(17) Yusuf Yıldırım, Yok Edilen Mekanlar, *İmaret*, Yıl 1, Sayı 2, Nisan Mayıs Haziran 2010, s. 32-37

(18) İbrahim Hakkı Konyalı, *Karaman Tarihi*, Baha Matbaası, İstanbul 1967, s. 166-167; *Seyahatname*, C *, Devlet Basımevi, 1933, s 312-315

nın kapılarının bulunduğu ve Çeşmeli Kilise'nin alt tarafındaki yerdir. Yine bir dış kale kapısı olan onuncu kapı, o zamanki şehrin güneyinde, şimdilerde Lastikçiler diye bilinen mevkiye yakın bir noktadır. On birinci kapı da bir dış kale kapısı olup tam da İbrahim Bey İmaretini doğusunda düşmektedir. On ikinci kapı ise Gazalpa tarafından şehre giriş yeridir. Burası hemen hemen bugünkü Mut Yolu ile kesişen noktadır. On ikinci kapı ise kaleden gelen ve Gazalpa Mezarlığı'nın batısından devam eden yol üzerindeki bir şehir kapısıdır. On üçüncü kapı ise şehrin batısında, Emekseven'in ilerisinde Akyokuş'a yakın bir noktadır. Evliya Çelebi'nin verdiği bilgiye göre burası da dış kale kapılarından Kör Souk Kapı olmalıdır.

Yollar

Planın kılavuzluk ettiği bir diğer bilgi de 19. yy'da Karaman'ın şehir içi yol ağı ve Karaman'ı dışarıya bağlayan çevre yollarıdır.

Şehir içi yol ağı

Şehir içi yolları; caddeler ve çevreyle bağlantılı şehir içi yollarıdır.

Merkezi caddeler, yollar

Plan üzerinde, Fischer şehri batıdan doğuya boydan boya ortalan bir yol gösterir. Akyokuş'tan (Otogar) başlayan bu yol, şehrin değişik noktalarında kuzey ve güney yönünden gelen yollarla bağlanarak Şamkapı'da sona erer. Bu yolun merkezi, kavşak noktası Akteke Camii kuzeydir. Tam yeri Akteke Camii ile Süleyman Bey Hamamı arasıdır. Bu yol, batı yönünde kale, Emekseven ve Akyokuş'a (Otogar) uzamakta, oradan da Konya

yolu ile birletmektedir. Bu yolun kale ile Akteke Camii arasındaki bölümünün adı kaynaklarda Kale Caddesi olarak geçmektedir.⁽¹⁹⁾

Aynı yoldan kuzeydoğu yönünde bir çatal olarak Yeni Minare Camii tarafına giden bir yol, buradan ovaya, Çavuş Gölü tarafına uzamaktadır.

Yolun asıl kısmı doğu yönünde devam etmektedir. Kaynaklarda Çarşı Caddesi⁽²⁰⁾ olarak geçen bu yol, aynı zamanda Karaman'ın tarihî ve merkezi caddesi ve çarşısıdır. Günümüzdeki Gazi Paşa Caddesi'dir. Cadde, Şamkapı'ya (Özel İdare İşhanı) kadar devam etmektedir.

Merkezi cadde, plana göre kuzey ve güneyden iki yolla şimdiki Cumhuriyet Parkı civarında birbirine bağlanarak kavşak oluşturmaktadır. Kuzeye inen yol, Kavaklı Yol'a yakın bir yere kadar uzamaktadır. Güneye giden yol ise Ağa Camii üzerinden Şerali Kavşağı'na ve Siyahser Camii'ne (Karabaş Veli) kadar gelmektedir. Yol, Ağa Camii tarafından aldığı çatalla Halil Efendi Camii'ne varmaktadır.

Çevre yollarla ve bahçelerle bağlantılı yollar

Bir de çevre yollarla ya da bahçelerle bağlantılı şehir içinden çıkan yollar, planda gösterilmiştir.

Bu yollardan biri Orta Kale Yol Kapısı'ndan çıkan ve Emekseven, Akyokuş (Otogar) tarafında devam eden yoldur.

Yine Orta Kale Pazar Kapısı'ndan çıkan bir yol da Gazalpa

(19) Yusuf Yıldırım, Sapançalı'nın 1922 Tarihli Karaman Krokisi, *Akademik Sayfalar*; C 22, Sayı 19, 10 Mayıs 2023 Çarşamba, s. 289-304

(20) Yusuf Yıldırım, a.g.m.

Meydanı ve Gazalpa Mezarlığı'na ulaşmakta, buradan Ermenek Yolu olarak devam etmektedir. Günümüzde bu yolun bir kısmı Alay-Cezaevi Yolu'dur.

Ortakale'nin yine güneyinden başlayan bir yol Gazalpa Mezarlığı'nın batı yönünde devam ederek Kasaba İlisıra taraflarına yönelmektedir.

Kalenin doğusunda Kızlar (Alaaddin Bey) Türbesi alt tarafında başlayan yol, bir çatala ikiye ayrılmakta, çatalın daha güneyine yakın tarafındaki yol, Zeyve Sultan Türbesi'ne kadar gelmekte, burada Şerali Kavşağı tarafından gelen ve Karadeğirmen'e ulaşan yol ile kesişmektedir.

Kızlar Türbesi'ndeki çataldan başlayan ikinci yol ise İbrahim Bey İmaretini doğrultusunda ilerlemekte, devamında Gölyeri mevkisine gelmekte burada Şerali Kavşağı'ndan gelen yol ile birleşmektedir.

Şerali Kavşağı'ndan bir çatala başlayan iki yoldan birinin Karadeğirmen'e ulaştığı söylenmiştir. Diğer yol ise Höyük'e ulaşmaktadır.

Çevre yolları

Plana göre şehre gelen dokuz çevre yolu vardır.

Konya yolu (oon Koniah)

Karaman'a batı yönünden gelen yoldur. Tarih boyunca zaten bu yol Konya Yolu olarak kullanılmıştır. Yol, Akyokuş noktasından şehre ulaşmakta, buradan Emekseven üzerinden şehre girmektedir. Bu yolun özellikle Masara taraflarına kadar kısmının şose olduğu yaşlılarca aktarılmıştır.

İlisıra, Kasaba Yolu

Planda "aus der Landchaft Allah Dagh" biçiminde işaretlenerek gösterilmiştir. Allah Dağı diye adlandırılan yer, tarihte Bosolah, Bozollah diye adı geçen şimdi Bozdağ'dır. Karaman çıkışında Bozdağ manzaralı bir yol olduğu için Bozdağ tarafları anlamında Almanca "Allah Dağı manzarası" adıyla planda bu yol gösterilmiş olmalıdır.

Ermenek Yolu

Bu yol, şimdiki Boyalı, Anamas, Kemran, Bucakkışla köyü yaşlılarınca bilinen ve kullanılan bir yoldur. Karaman'ın uzak köyleri olan İhsaniye, Bayır taraflarına araba yolunun yapıldığı 1960'lara kadar yaya ve eşek yolu olarak kullanılmıştır. Plana göre Karadeğirmen ve Gazalpa'dan gelen iki yol, şimdiki Cezaevi (Şarözü) taraflarında birleşmekte, buradan Kurtderesi, Boyalı, Anamas, Kemran Bucakkışla, İhsaniye hattında devam etmekteydi.

Sinanlı (Mut-Mersin) Yolu

Planda bugün Mut Yolu, Mersin Yolu olarak bilinen, Boklubent'ten yukarı yönlü eğimle devam eden hat üzerinde Sinanlı Manzarası (Landschaft Sinanlı) adında bir yol gösterilmektedir. TOFAŞ mevkisi olarak bilinen bu noktaya Karaman'da, Sinanlı denildiğine dair tespit edilebilmiş sözlü, yazılı kaynak yok. Ancak şu kesinki planın verdiği bilgiye göre, yolun bulunduğu vadiye ya da yukarılarındaki Çamlık bölgesinde "Sinanlı" adında bir çiftlik ya da benzeri bir yerleşim o tarihlerde vardı.

Fisandun Yolu (Karataş Manzarası)

Planda şehrin doğu tarafında, "nach der Landschaft Karataş" (Karataş Manzarası) adıyla

la işaretli yol, bugünkü Fisandun yoludur. Bu yolun, Zengen, Gödet, Akpınar köyleri doğrultusunda devam ettiği anlaşılıyor.

İbrala Tarsus Yolu (über İbrala nach Tarsus) ya da Mara Yolu

Günümüzde halk ağzında Mara Yolu olarak bilinen yoldur. Şamkapı'dan çıkan yol, Şehir Mezarlığı kenarından, Karaman Küçük Sanayii, KMÜ ve Urgan üzerinden Mara'ya devam eden tarihi bir yoldur. Tarihte bazı seyyahların da Ereğli, Taşkale, Yeşildere üzerinden Karaman'a geldikleri bilinmektedir. Demek ki bu yol özellikle Küçük Sanayi ya da Urgan taraflarından sola saparak İbrala (Yeşildere) köyü taraflarına devam etmektedir.

Ereğli, Divle Yolu

Günümüzde aynı yol Ereğli Yolu'dur. O zamanlar Divle, kaza statüsünde olduğumdan, ayrıca Mersin, Erdemli'ye inen bir geçit üzerinde olduğundan, Divle yolu da yaygın kullanılan bir yol olmalı ki planda kendine yer bulabilmiş Ayrıca Akdeniz ve İç Anadolu'yu birbirine bağlayan boğaz, geçit olma özelliğinden dolayı stratejik öneme sahiptir.

Akçaşehir Yolu

Planda böyle bir adlandırma olmasa da plana göre Yeni Minare Camii altındaki şehir kapısından birinde çıkan bir yol, ova da Çavuş Gölü doğrultusunda devam etmektedir. Bu yolun devamında Kızık, Salur, Beydilli, Akçaşehir köyleri vardır.

Kılbasan Yolu (nach Kılbasan unu Derbe)

O yıllarda yabancı seyyahlarca Derbe'nin Binbir Kilise olduğu tahmin ediliyordu. Fischer, bu bilgiye göre Kılbasan Karadağ

yolunu Kılbasan, Derbe Yolu olarak adlandırmıştır.

Kılbasan Yolu, Hecceler'deki şehir kapısından başlamakta, bir kavisle İbrahim Bey İlkokulu taraflarına varmakta oradan doğruca Kılbasan'a devam etmektedir.

Sonuç, tartışma

1838 tarihli Karaman Şehir Planı ilk kez yayınlanmaktadır.

1838 yılında Prusyalı Yüzbaşı Fischer tarafından üç-dört bin nüfuslu Karaman için dönemine göre ileri düzey mühendislikle bir plan çizilmiş olması olağan üstü bir durumdur.

Planın yüzde yüze yakın doğrulukta olduğu söylenebilir.

Plan, şehrin doğal ve beşerî öğelerini tam göstermesi bakımından birincil kaynaktır.

Bu yazı ile kaynaklar eşliğinde 1838 Karaman Şehir Planı tanıtılmış ve açıklanmıştır.

Plan, bundan sonra yapılacak Karaman şehir araştırmalarında en önemli kaynaklardan biri olacaktır.

Planı vazgeçilmez bilgi kaynağı yapan bir özelliği orta kale ve dış kaleyi tam göstermesidir.

Planın önemli bilgilerinden biri de artık hiç kalmayan bahçeler, köprüler ile mezarlık alanları belgelemiş olmasıdır.

Plan üzerinden planla ve şehirle ilgili daha birçok çalışma geliştirilebilir.

Her ne kadar ölçüm ve üzerine yerleştirilen öğelerin doğruluğundan emin olunsa da planın hata payının tespit edilmesi gerekmektedir. Nasıl bazı adlandırmalar yanlış ya da eksik ise haritada gösterilen doğal ve beşerî öğelerin konumlandırılma-

sında eksik, yanlışlar olabileceği unutulmamalıdır.

Planda gösterilen doğal ve beşerî öğelerin listelenip tamamının yerinde koordinatlarının alınması yoluna gidilebilir.

1838 Karaman Şehir Planı, geçmiş ve bugün arasında köprü görevi görebilir. Bir şekilde yok edilen kültürel miras, mezar, mezar taşları, köprüler, ırmaklar, yeşil alanlar tekrar şehre yeni bir doku ile kazandırılabilir.

Planın üç boyutlu modellenmesi yapıp dönemin Karaman'ı daha görünür ve daha somut hale getirilebilir.

1838 Karaman Şehir Planı güncellenerek yeniden modellenabilir.

En önemlisi bu harita da gösteriyor ki, bozkırın ortasında bir vaha, bir su şehri olan Karaman; -şehrin içindeki minik parklar ve kaldırımlardaki ağaçlar yanıtmasın- şimdilerde bir çöl bir çorak şehir durumunda.

Gelecekte şehirden, şehir kültüründen anlayan insanların sahipleneceği Karaman'a bu harita mektup, bir mesaj niteliğindedir.

Yale Üniversitesinden bu haritayı bularak benimle cömertçe paylaşan Sevgili Kardeşim ve Dostum Hasan Toptaş'a çok çok teşekkür ederim.

Kaynakça

- Ali Rıza Şimşek, *Osmanlı Ordusunda 18. ve 19. Yüzyıllarda Yapılan İslahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Yabancı Uzmanların Rolü*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Evlia Çelebi, *Seyahatname*, C 9, Devlet Basımevi, 1933
- Fischer, *Plan der Stadt Karaman und der Umgegend*, Simon Schropp & Co., 1838 Berlin,

Beinecke Rare Book and Manuscript Library, [501 K14 1838](https://collections.library.yale.edu/catalog/15506321), BRBL_00276, Yale University Library, <https://collections.library.yale.edu/catalog/15506321>

Fischer, *Plan der Stadt Karaman und der Umgegend*. Simon Schropp & Co.,1838 Berlin, Beinecke Rare Book and Manuscript Library, 501 K83 1838, BRBL_00276, Yale University Library, <https://collections.library.yale.edu/catalog/15506322>

İbrahim Hakkı Konyalı, *Karaman Tarihi*, Baha Matbaası, İstanbul 1967

İlhan Ayverdi, havale, *Kubbealtı Lugati, lugatim.com*, <http://lugatim.com/s/havale>, E:T: 12/082023

Jehuda L. Wallace, *Bir Askeri Yardımın Anatomisi*, Çev. Em. Tuğğ. Fahri Çeliker, Gnkur. Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Bşk. Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara 1985

Osman Gümüşçü, XVI. Yüzyıl Larende (Karaman) Kazasında Yerleşme ve Nüfus, TTK Yayınları, Ankara 2001

Salih Kış, Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Anadolu Harekâtı ve Konya Muharebesi, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2010, S 23, s. 145-153, <https://dergipark.org.tr/pub/sefad/issue/16462/171764>

Veli Yılmaz, *Birinci Dünya Harbi'nde Türk - Alman İttifakı ve Askeri Yardımlar*, Cem Yayınevi, İstanbul 1993

Yusuf Yıldırım, 1874 Karaman panoraması, *Karaman'da Uyanış gazetesi*, <https://www.karamandauyanis.com/yazarlar/yusuf-yildirim/1874-karaman-panoraması/1910/>, 29 Ocak 2021, 13:27, ET: 29/01/2021

Yusuf Yıldırım, Karaman'da Kapılar, Karaman'ın Kapıları, *İmaret*, Yıl 9, Sayı 21, Mayıs 2018, s. 21-25

Yusuf Yıldırım, Sapançalı'nın 1922 Tarihli Karaman Krokisi, *Akademik Sayfalar*, C 22, Sayı 19, 10 Mayıs 2023 Çarşamba, s. 289-304

Yusuf Yıldırım, Yok Edilen Mekanlar, *İmaret*, Yıl 1, Sayı 2, Nisan Mayıs Haziran 2010, s. 32-37

Kaynak kişiler

Osman Nuri Koçak, Talat Duru, Nazım Boynukalın, Suat Sözer, Remzi Tartan, Yaşar Evcan